

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária

Magánjogtörténet

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szegedi Tudományegyetem

Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.

www.u-szeged.hu

www.szechenyi2020.hu

1

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege	kollokviummal záródó előadás
Tagozat	MAT-JN-17/EN
Tárgyfelelős tanszék	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Jogtörténeti Tanszék
Oktatók	Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária egyetemi tanár
Elérhetőség	6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 44. szoba Tel/Fax: (62) 544-412 E-mail: jogtort@juris.u-szeged.hu
Tantárgyi kreditpontok	5
Követelmények	az adott tantárgy követelményei a tantárgy coospace színterén

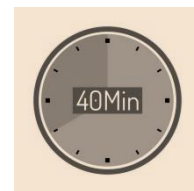
A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. Tanulmányozza a kötelező tananyag vonatkozó részeit. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
5. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.
6. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

Fejezetek a polgári kor magánjogtörténetéből 9.

Az öröklési jog szabályai a polgári korban

<i>Öröklési rend.</i>
2. §.
Az ösiség tárgyában 1852-iki november 29-én kibocsátott patens mindazon rendeletei, melyek az öröklésre vonatkoznak, megszüntetvén, ezek helyébe a magyar öröklési elvekkel megegyező, mindazonáltal az ösiség eltörléséről szóló 1848-iki 15-ik törvényezikkhez idomított alábbi szabályok léptetnek életbe.
3. §.
A királyi adományos és nem-adományos, a fi és leányági javak, és az ezekből származható jogviszonyok közti különbség, úgy a leányi negyed- és hajadoni jog, mint a fiágiság kifolyása, az 1848: 15-ik törvényezikk szellemében megszüntetnek tekintendők.
A hitbizományi intézkedés azonban, a vele kapcsolatos hajadoni joggal együtt, érintetlenül hagyatik.
1. kép: Az ITSZ szabad végrendelet megvalósító és a magyar öröklési szabályokat visszaállító rendelkezései

A kötött tulajdoni rendszer megszüntetése jelentősen kihatott az öröklési jog szabályaira is. A dolog tulajdonosának szabad rendelkezési joga nemcsak az élők közötti jogügyletekre terjedt ki, hanem a halál esetére szóló szabad rendelkezési jog is megvalósult. Ez pedig lehetővé tette a végrendelet jogosságának kiterjesztését. Ezt először az OPTK szabályai biztosították, majd annak hatályon kívül helyezését követően az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok határozták meg ennek kereteit. De nemcsak a végrendelet, hanem a halál esetére szóló ajándékozás és az öröklési szerződés szabályai is meggyökeresedtek.

Az ITSZ szabályait követően az öröklésre három

jogcímen kerülhet sor:

1. az öröklés szabályait *törvény vagy országos szokásjog* határozza meg: ezt nevezzük törvényes öröklésnek. Erre akkor kerül sor, amikor nincs érvényes végintézkedés, vagy az nem terjed ki az örökgyógy teljes hagyatékára. A magyar jogban a rendi korhoz hasonlóan a törvényes és a végintézeti öröklés egymás mellett is megél.
2. *végintézeti öröklés*, amikor az örökgyógy szabad akarata alapján történik az öröklés. Ez lehet az örökgyógy egyoldalú akarata: végrendelet és lehet kétoldalú akaratkiállítás: öröklési szerződés vagy halál esetére szóló ajándékozás
3. *kötelesrész*: az örökgyógy végintézkedése ellenében a törvényben meghatározott rokonok örökölnék.

Az öröklés előfeltételei:

- + az örökgyógy halála vagy holtánnyilvánítsa;
- + az örökség megnyílása: a magyar jogban az öröklés megnyílása

Szegei Tudományegyetem

Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.

www.u-szeged.hu

www.szechenyi2020.hu

egybeesik az örökhagyó halálával. Nincs nyugvó hagyaték, ezért mondjuk, hogy hazánkban az *ipso iure* öröklés elve érvényesül.

+ az örökös élje túl az örökhagyót: az örökhagyó halálakor az örökös legyen életben. Az örökhagyó halálakor már megfogant méhmagzat, ha élve születik, úgy kell tekinteni, mintha a fogantatáskor már életben lett volna. Hagyományossá és utóörökössé az a személy is megnevezhető, aki az örökhagyó halálakor még meg sem fogant.

+ *Öröklési képesség*: ez azt jelenti, hogy valaki öröklés útján vagyont szerezhessen. Az általános szabály szerint, minden ember jogképes, ez alapján minden természetes és jogi személy rendelkezik öröklési képességgel.

kivétel: 1) a nemzetközi jogban, ha valamely állam a magyar állampolgár öröklési képességét megtagadja, annak az államnak a polgára Magyarországon sem bír öröklési képességgel. 2) egyházjog alapján nincs öröklési képességük a fogadalmat tett szerzeteseknek.

+ *Kiesés az öröklésből*:

- aki az örökhagyó előtt meghalt;

- aki *érdemtelenné* vált;

Érdemtelenség: maga a kifejezés ugyancsak az OPTK hatására az ITSZ rendelkezései alapján nyert teret a magyar öröklési jogban. Aki érdemtelen, az nem örökölhét, nincs öröklési képessége. Ha viszont az örökhagyó megbocsátott, akkor megszűnik az érdemtelenségi ok.

- aki *lemondott* az öröklésről: az örökös az örökhagyó életében mondhat le az öröklésről, ez kiterjed az ő leszármazóira is. Lemondani az örökségről csak kétoldalú jogügyletben lehet és csak az egész hagyatékról. szükséges az örökhagyó elfogadása.

- aki *visszautasítja* az örökséget: az örökös ezt csak az örökhagyó halála után teheti meg, ilyen esetben a törvényes öröklés szabályai lépnek életbe. (pl annak a lemondói örökölnék, aki visszautasította a hagyatékot.)

Érdemtelenség esetei:

- aki az örökhagyót megölte vagy arra kísérletet tett, vagy valakit erre a cselekedetre felbújtott
- aki az örökhagyó végrendeletét szándékosan megsemmisítette,
- aki az örökhagyót végrendelet készítésében megakadályozta,
- érdemtelen a nő, aki férje gyilkosával házasságtörést követett el,
- a későbbi bírói gyakorlat alakította ki az özvegyasszony érdemtelenségét abban az esetben, ha özvegyi állapotban erkölcsstelen életmódot folytatott.

Törvényes öröklés szabályai:

A törvényes öröklésnek akkor van helye, ha az örökhagyó után nem maradt érvényes végintézkedés, vagy nem egész

hagyatékára vonatkozik a végintézkedés, vagy a végintézkedésben meghatározott örökös kiesett az öröklésből.

Törvényes örökösök azok, akik törvény vagy szokásjog alapján az örökhagyó után öröklési jogcímmel bírnak. A törvényes öröklési kapcsolatot rokonság és házassági kötelék hoz létre. A törvényes öröklési kapcsolatban álló személyek egymás utáni öröklési joga kölcsönös. E szabály alól kivétel: az örökbefogadó és az örökbefogadott gyermek közötti kapcsolat, mert míg az örökbefogadott törvényes örököse örökbefogadójának, addig az örökbefogadó szülő nem örökölhet örökbefogadott gyermeke után.

A törvényes házasságon kívül született gyermek, csak anyjával állt kölcsönös öröklési kapcsolatban. A vérszerinti apja és a házasságon kívül született gyermek között nem volt törvényes öröklési kapcsolat. Ezt csak törvényesítéssel lehetett korrigálni.

A törvényes öröklésnél a polgári korban – a kötött tulajdoni rendszer megszüntetése miatt – először az öröklési sorrendet kell megállapítani, s emellett érvényesül az a szabály, hogy a közelebbi fokban rokon kizárja a távolabbi fokban rokon öröklését.

1. **Lemenők öröklése:**

Miután a kötött tulajdoni rendszer megszűnt, az örökhagyó törvényes gyermekei – fiúk, lányok egyaránt – fejenként egyenlő arányban – in capita - örökölték.

A kieső gyermek helyébe, a képviselő elve – ius representationis - szerint, az ő gyermekei, tehát az örökhagyó unokái léptek. Öröklésük már törzsenként – in stirpes – történt, tehát összesen annyit örökölték, mint amennyit kieső elődjük örökölt volna. (ITSZ 9.§)

A *betudás* – collatio – kötelezettsége: ez a leszármazó törvényes örökösök osztályegyenlőségének elvét biztosítja. A törvényes örökös mindazt a vagyont, amit az örökhagyótól még annak életében ingyenes juttatásként kapott köteles betudni saját törvényes örökrészébe. Ez azt jelenti, hogy az a törvényes örökös, aki az örökhagyó életében ingyenes juttatást kapott az örökhagyótól ezt az örökös társaival szemben osztályra kell bocsátania. Ezt a betudási kötelezettséget már az 1840:VIII.tc is szabályozta.

Végrendelet nélküli öröklés.

9. §.

Végrendelet nem léteiben az örökhagyónak minden vagyona a tőle leszármazó törvényes gyermekekre száll, és ha ezek közül egyik vagy másik már nem élne, de törvényes maradékokat hagyott volna hátra, a reá jutandó osztályrészt ezek öröklik; vagyis az első ízen levők fejenként, a többi izbeliek pedig törzsenként örökölnék.

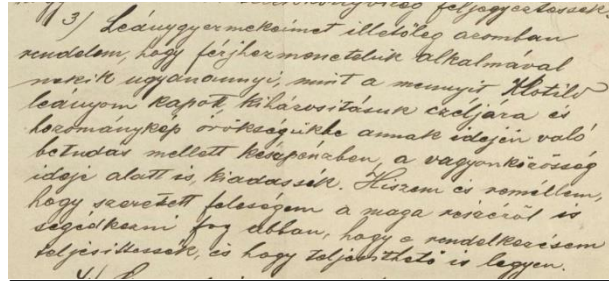
2. kép: **A lemenők öröklésére vonatkozó szabályok az ITSZ szerint**

Általában a betudási kötelezettség alá esik, az örökhagyó által életében gyermekeinek kiadott hozomány, kiházásítás, üzletnyitásra adott vagyonrész, a gyermekek taníttatási költsége, a gyermek adósságának kifizetése. Nem kell betudni az alkalmoszerű, kisebb ajándékokat.

A betudás módja: az örökség megnyílásakor a betudási kötelezettség alá eső vagyon értékét hozzá kell adni a hagyaték tiszta értékéhez és az így kiszámított örökséget kell osztály alá bocsátani. Ha valamelyik örökös az örökhagyótól nagyobb értékű vagyont

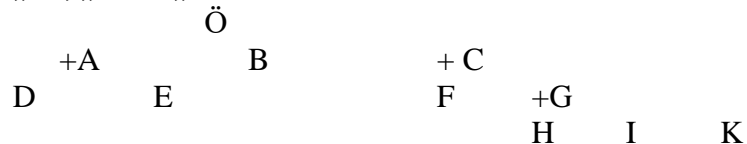
kapott ingyenesen, mint amennyi az őt megillető örökrész lenne, akkor ezt az örököszt úgy kell tekinteni, mintha kiesett volna az öröklésből.

3. kép: Wagner József végrendelete, amelyben rögzítette, hogy Klotild lánya a hozományát a betudás kötelezettségével kapta /BFL – VII.10. d. 1899 – 167./

példa:

Ha az ábra szerint örökhagyó (Ö) hagyatéka 1300000 forint és életében „A”-nak ajándékozott 150000 forintot, „B”-nek adott 300000 forint értékű hozományt és „F”-nek taníttatásához 50000 forint hozzájárulást, hogyan alakul a hagyaték megosztása, ha örökhagyó előtt már meghalt „A”, „C” és „G”?

A betudás kötelezettségét figyelembevéve a hagyaték értéke:

$1300000 + 150000 + 300000 + 50000 = 1800000$ forint

Miután az örökhagyónak három gyermeke volt, ezt az értéket kell egyenlő osztály alá bocsátani, azaz fejenként 600000 forint értékű hagyatékot örökölnének.

Ebből a törvényes örökrészből le kell vonni, amit már életükben megkaptak.

„A” $600000 - 150000 = 450000$ forint értékű örökrészt kapna, de az ő részét két gyermeke „D” és „E” között kell egyenlően megosztani. Ők kapnak $225000 - 225000$ forint értékű törvényes örökrészt.

„B” törvényes örökrészből le kell vonni a már megkapott hozomány értékét:

$600000 - 300000 = 300000$ forint értékű lesz a törvényes örökrésze.

„C” örökrésze lett volna 600000 forint, amit két gyermeke között kell egyenlően megosztani, de „F” örökrészebe be kell tudni az 50000 forintot, így „F” törvényes örökrésze 250000 forint lesz, míg „G” örökrészt, miután kiesett az öröklésből az ő gyermekei között kell egyenlő arányban megosztani. Ezért „H”, „I”, és „K” törvényes örökrésze egyaránt 100000 – 100000 forint lesz.

Ha az előbbi példa alapján „B” nem 300000 forint értékű, hanem 800000 forint értékű hozományt kap, akkor a hagyaték értéke: $1300000 + 150000 + 800000 + 50000 = 2300000$ forint. Ezt kell a három gyerek között osztály alá bocsátani, a három gyerek kb. 766.000 forint törvényes örökrészt kapna. „B” már életében ennél többet kapott: ez a túladomány. Ezért ő már nem kap semmit, hanem „A” és „C” ága (törzse) között kell a hagyatékot szétosztani.

Örökbefogadott gyermek öröklése: a törvényes öröklésnél kell megemlíteni, hogy az örökbefogadott gyermek vérszerinti szülői után a törvényes öröklés szabályai szerint örököl, mint ahogy az örökbefogadott gyermek halála esetén is, amennyiben nincsenek lemenői, vérszerinti szülei örökölnék egyenlő arányban.

Az örökbefogadott gyermek örökbefogadó szülője után is egy gyermekrészt örököl. Azonban az örökbefogadó szülő rokonai után az örökbefogadott már nem örököl, mert kizárólag az örökbefogadó és az örökbefogadott között jön létre rokoni kapcsolat. (A törvényes öröklésnek a rokoni kapcsolat az alapja.)

2. Az ági vagyon

Amennyiben az öröknyagónak nem voltak lemenői, akkor először meg kellett vizsgálni, hogy a hagyaték milyen vagyónrészekből áll. Bár az ösiséget eltörölték, de a magyar jog megőrizte az ún. öröklött vagyón, más elnevezéssel az ági vagyón intézményét.

Ági vagyón: az öröknyagó hagyatékának az a része, amelyet ő egyenesági felmenőitől vagy olyan oldalági rokonától, akivel volt közös őse ingyenes juttatásként – ajándék, öröklés – kapott. Az ági vagyón arra az ágra szállt vissza, ahonnan származott, mégpedig az első szerzőig lehetett a felmenőket keresni.

(Az ági vagyón öröklésének az volt az alapgyondolata, hogyha az öröknyagónak nem voltak lemenői, akkor hagyatékának öröklött vagyoni része felmenő és oldalági rokonai közül kizárólag azokra háramoljon vissza, ahonnan azt ingyenes juttatásként kapta. 'az ősi vagyón

10. §.
Leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák öröklésre, mindenik azon érték erejéig, mely tőlük vagy águktól akár végrendelet folytán, akár anélkül, az öröknyagóra háruult; az apai ágról származott vagyón az anyára, az anyai ágról eredt vagyón pedig az anyára szállván vissza.
Ha a hagyatékban azon vagyón, mely az öröknyagóra az apai és anyai ágról szállott, ki nem kerülne: az apa és anya a hagyatékban azon érték arányában osztoznak, a mely tőlük, vagy águktól az öröknyagóra származott.
Ellenben, ha a hagyaték túlhaladná azon értéket, a mely az öröknyagóra az apai és anyai ágról került: ezen szerzemény a hitvestársra száll, ennek nem létében pedig az apa és anya közt két egyenlő részre oszlik.

4. kép: Az ági vagyón megjelenése az ITSZ-ben

Ha az örökgyó anyja is meghalt, akkor már csak 2000 korona szállt ági vagyon címen az anyai nagyanyára „F”-re – mert az anya csak annyit kapott ingyenesen a nagyanyától. A 3000 korona elvesztette ági vagyoni jellegét és szerzett vagyonná vált. Ezt és a szerzettként örökölt 3500 koronát az anyai nagyszülők „E” és „F” örökölték fele-fele (3250 – 3250 korona) arányban. Ha már nem éltek, akkor lemenőik örökölték.

Az ági vagyont eredetileg természetben kellett visszaadni, ha ez valamilyen oknál fogva nem volt lehetséges, akkor pénzben kellett az ági vagyont kifizetni.

3. Hitvesi öröklés:

Amennyiben az örökgyónak nem voltak gyermekei, akkor a hagyatékot – az ági vagyon kivételével – a **túlélő házastárs** örökölte. Amit az örökgyó életében visszterhesen szerzett, az képezte hagyatékának *szerzett vagyoni*

részét. (A polgári kor öröklési jogában nemcsak az özvegyen maradt asszony, hanem az özvegyen maradt férj is örökölt elhunyt házastársa után.) Ezt nevezzük **hitvesi öröklésnek**.

Hitvestársi öröklés (successio conjugalis).

14. §.

Hitvestársi öröklésnek a magyar törvény szerint helye van :

- a) a szerzeményi javakban, ha leszármazó egyenes örökösök nincsenek ;
- b) az örökölt javakra nézve, ha sem leszármazó, sem felmenő, sem oldalagos örökösök nem léteznek.

6. kép: A hitvestársi öröklés az ITSZ-ben

példa: Ha a fentebb leírt példát vesszük: örökgyóra apai nagyapjáról az apára szállt 10000 korona, az apáról 8000 korona szállt az örökgyóra, az anyai nagyapáról 2000 korona az anyára, és 5000 korona az örökgyóra, a hagyatékban maradt 20000 korona. Örökgyónak nem voltak lemenőik, de élt a túlélő házastársa.

A 8000 korona visszaszállt az apára ági vagyon címen, az 5000 korona visszaszállt az anyára ági vagyon címen és a 7000 korona, ami az örökgyó szerzett vagyona volt megörökölte a túlélő házastárs.

Nem örökölhették a hitvestárs, ha érdemtelenségét bebizonyították.

4. Felmenők és oldalági rokonok öröklése:

- Ha az örökgyónak nem voltak lemenőik és nem volt túlélő

házas társa sem, akkor a hagyatékban lévő szerzett vagyont szülei örökölték fejenként egyenlő arányban.

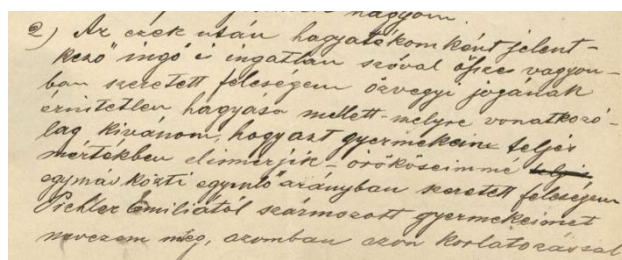
- Ha az örökhagyónak csak az egyik szülője élt, akkor ő megörökölte az örökhagyó hagyatékának szerzett vagyoni részének a felét, a másik fele az elhalt szülő lemenőire száll: előbb a gyermekeire fejenként egyenlő arányban, illetve azok kiesése esetén az unokákra. Mindig figyelembe véve azt az elvet, hogy a közelebbi fokban rokon kizárja a távolabbi fokban rokon öröklését. Ha már nem élt lemenő, akkor az örökhagyó életben levő szülője öröklő meg az egész szerzett hagyatékot. Ha ő is meghal, akkor az ő lemenői örökölnék. Ez a szülői parentéla.
- Ha a szülői parentélában már nem él senki, akkor a nagyszülők örökölnék. Ha mind a négy nagyszülő él, akkor a hagyaték $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{4}$ részét öröklők. Ha például az apai nagyapa meghalt, az ő részét öröklők a nagyapa lemenői – azaz az örökhagyó apai nagybátyjai vagy nagynénjei, illetve azok lemenői. Ha nincsenek lemenők, akkor az apai nagymama örököli, illetve az ő halála után, az ő lemenői.

Ha az apai nagyszülői ágon nem él senki, akkor a hagyaték átszáll az örökhagyó anyai nagyszüleiére és az öröklés ugyanúgy történik, mint az apai oldalon.

- Ha a nagyszülői parentélában sem él senki, akkor örökölnék a dédszülei parentélában élők fejenként egyenlő arányban. Ha bármelyik dédszülo nem él, az ő lemenői lépnek a helyébe úgy, ahogy a nagyszülői parentélában.
- Ha az örökhagyónak sem házas társa, sem rokonai nincsenek, akkor a hagyatékot az *államkincstár* (Szent Korona öröklése) öröklő.

5. **özvegyi öröklés**: az özvegyen maradt asszony – tradicionális jogunk hagyományaként – férje után megörökölte a férje jegygyűrűjét, díszruháját, hintót a lovakkal és az ingó dolgok egy gyermekrészét, de minimum egy negyedet kapnia kellett.

6. **özvegyi jog**: az özvegyasszony, amíg férje nevét viseli megkapja férje hagyatékának *haszonélvezeti jogát*. Ez nemcsak a szerzett, hanem az ági vagyont is terhelte. Mind a férj végrendeletében, mind a lemenő törvényes örökösök korlátozhatták az özvegyi jogot, de mindig biztosítani kellett az asszony társadalmi állásának megfelelő eltartást. A mostoha gyermekek és az ági vagyon örökösei

7. kép: Wagner József végrendeletében biztosította feleségének özvegyi jogát gyerekei öröklési joga mellett /BFL – VII.10. d. 1899 – 167./

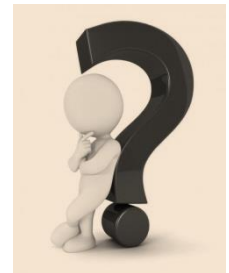
az özvegyi jogot nem korlátozhatták. A haszonélvezeti jogot bekebelezték a telekkönyvbe.

Érdemtelenység okából nem illette meg az asszonyt az özvegyi jog, ha férjét vétkesen elhagyta, bár a házassági köteleket nem bontották fel. A bírói gyakorlat alakította ki azt az érdemtelenégi okot, ha az asszony az özvegység ideje alatt tanúsított erkölcstelen magatartást.

Megszűnt az özvegyi jog, ha az asszony újból férjhez ment.

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Melyek lehetnek az ITSZ szerint az öröklés jogcímei?
2. Mik okozhatják az öröklésből való kiesést?
3. Mutassa be a törvényes öröklés öröklési sorrendjét!
4. Mi az ági vagyon fogalma?
5. Mit értünk betudás alatt?
6. Milyen öröklési jogok illetik meg a túlélő özvegyasszonyt?

KÖTELEZŐ TANANYAG

-- az előadásokon elhangzottak

-- Mezey Barna: Magyar jogtörténet. Budapest, Osiris, 2007. 188-190. pp.

<https://www.szaktars.hu/osiris/view/mezey-barna-szerk-magyar-jogtortenet-osiris-tankonyvek-2007/?pg=0&layout=s>

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

